

УКРАЇНСЬКА МОВА

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ЯКІСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ			
ВИЩИЙ		НАЙВИЩИЙ	
ПРОСТА форма	СКЛАДЕНА форма	ПРОСТА форма	СКЛАДЕНА форма
КОРІНЬ або ОСНОВА	“БІЛЬШ” “МЕНШ” +	НАЙ ЩО ЯК +	“НАЙБІЛЬШ” “НАЙМЕНШ” +
+	ПОЧАТКОВА форма	ПРОСТА форма ВИЩОГО СТУПЕНЯ	ПОЧАТКОВА форма
-Ш, -ІШ			
ГЛИБ+Ш-ИЙ	БІЛЬШ УВАЖНИЙ	НАЙЛІПШИЙ	НАЙБІЛЬШ УВАЖНИЙ
ТИХ+ІШ-ИЙ	МЕНШ ЯСКРАВИЙ	ЩОНАЙ- ТИХІШИЙ	НАЙМЕНШ ЯСКРАВИЙ

Ступені порівняння якісних прикметників

“Іванко розумний, але Гриць — розумніший”, “Марічка висока, але Настуся — вища”. Ступені порівняння прикметників ми застосовуємо в мовленні чи не щодня. Без них неможливо оцінити ознаку, величину чи якість предметів чи явищ. Але дуже важливо ПРАВИЛЬНО утворювати ступені порівняння прикметників. Як? Читайте детальне пояснення нижче!

Якісні прикметники під час зіставлення предметів можуть вказувати на неоднакову міру тієї самої ознаки:

- досконалий — досконаліший — найдосконаліший;
- розвинений — більш розвинений (розвиненіший) — найбільш розвинений (найрозвиненіший).

Через те вони, крім звичайної форми, мають ще два ступені порівняння: вищий і найвищий.

Вищий ступінь порівняння означає, що в одному предметі є більше певної якості, ніж в іншому:

1. Дніпро довший від Бугу.

2. *Свинець важчий за олово.*
3. *Чавун легший, ніж сталь.*

Прикметники вищого ступеня вживаються зі словами за, від, ніж, як, проти:

- *Воля дорожча за життя.*
- *Морська миля майже вдвічі довша від кілометра.*
- *Алюміній більш поширений у природі, ніж залізо.*

Речення на зразок «Хрін редьки не солодший» неправильно побудоване. Треба: Хрін від редьки (за редьку) не солодший.

Найвищий ступінь порівняння означає, що в одному предметі є найбільше певної якості:

- Київ – найдавніше місто в Україні й одне з найдавніших у світі.
- Україна – найбільша за площею європейська країна.
- Говерла – найвища гора в Україні.

Окремі якісні прикметники не мають ступенів порівняння, бо вони самі вказують уже на певну міру якості:

- премудрий (дуже мудрий);
- завеликий (надто великий);
- старезний (надзвичайно старий);
- страшений (незмірно страшний);
- нескінченний (якому немає кінця);
- холоднуватий (трохи холодний);
- тихесенький (дуже тихий).

Не утворюються ступені порівняння і від тих якісних прикметників, які називають безвимірну ознаку (*босий, сліпий, гнідий, чалий, фіолетовий*), а також від складних прикметників (*світло-зелений, кисло-солодкий, чорноволий*) тощо.

Є дві форми ступенів порівняння прикметників: проста, синтетична (передається одним словом), і складена, аналітична (передається двома словами). Українська мова надає перевагу простій формі.

Проста форма вищого ступеня порівняння твориться за допомогою суфіксів -іш- або -ш-.

При творенні вищого ступеня за допомогою суфікса -іш- основа прикметника залишається без зміни:

- тугий – тугіший;
- різкий – різкіший;
- сухий – сухіший;
- стрункий – стрункіший.

При творенні вищого ступеня за допомогою суфікса -ш- основа прикметника може зазнавати певних змін:

а) суфікси -к-, -ок-, -ек- випадають: солодкий – солодший, короткий – коротший, тонкий – тонший, широкий – ширший, глибокий – глибокий, далекий – дальший;

б) приголосні г, з, ж разом із суфіксом -ш- змінюються на -жч- (таких прикметників сім): важкий – важчий,

тяжкий – тяжчий, близький – ближчий, низький – нижчий, вузький – вужчий, дужий – дужчий, дорогий –

дорожчий; це буквосполучення зберігається і в похідних словах: дужчати, ближчати, подорожчання;

в) у двох прикметниках ці зміни не відбуваються: легкий – легший, довгий – довший;

г) приголосний с разом із суфіксом -ш- змінюється на -щ- (таких прикметників три): високий – вищий, товстий –

товщий (і товстіший), красивий – кращий; буква щ зберігається і в похідних словах: покращити, потовщення;

г) приголосні т, д перед -пі- звучать як ч, дж, але на письмі ця зміна не позначається: короткий – коротший [корочший], багатий[^] – багатший [багачший], молодий – молодший [молоджший], гладкий – гладший [гладжший].

В інших випадках основа прикметника залишається без зміни: м'який – м'якший, дешевий – дешевший, здоровий – здоровший.

Вищий ступінь кількох прикметників утворюється від інших основ, а саме:

- добрий, хороший – кращий, ліпший;

- гарний — кращий;
- поганий — гірший;
- великий — більший;
- малий — менший.

Деякі прикметники можуть мати паралельні форми вищого ступеня порівняння — з суфіксом -іш- і з суфіксом -ні-. Ці форми нерідко різняться відтінками свого лексичного значення:

- старіший (за віком) і старший (за становищем);
- багатіший (стосується лише матеріальних цінностей) і багатший (стосується і змісту);
- здоровіший (за станом здоров'я й за розмірами) і здоровший (за станом здоров'я);
- товстіший (стосується лише осіб) і товщий (стосується і предметів).

Проста форма найвищого ступеня порівняння утворюється від простої форми додаванням префіксів най-, рідше — щонай-, якнай-: тугіший — *найтугіший*, коротший — *найкоротший*, ближчий — *найближчий*, вищий — *щонайвищий*, багатший — *якнайбагатший*.

Іноді неправомірно вживають вищий ступінь порівняння замість найвищого:

- вищий сорт замість найвищий сорт;
- кращий знавець замість найкращий знавець або один із найкращих знавців тощо.

Немає в українській мові й таких форм найвищого ступеня, як «самий близький друг», «сама більша заслуга», а тільки найближчий друг, найбільша заслуга.

Складена форма вищого й найвищого ступенів порівняння вживається рідко — переважно в науковому й офіційно-діловому стилях.

Вона утворюється за допомогою слів більш, менш, найбільш, найменш, які ставляться перед звичайною формою прикметника:

- розвинений — більш розвинений (а не «більш розвиненіший»), найбільш розвинений (а не «найбільш розвиненіший»);
 - світлочутливий — менш світлочутливий, найменш світлочутливий.
-

Велика міра якості може бути передана й без порівняння — за допомогою різних морфем та слів, а саме:

а) префіксами пре-, все-, над-, за-, ультра-, архі-: премудрий, всесильний, надчутливий, завеликий {надто великий}, заширокий, ультрамодний, архіважливий;

б) суфіксами -ущ-, -уч-, -езн-, -анн-, -енн-: худющий, злючий, височезний, нездоланний, незрівнянний, нескінченний, незбагненний’,

в) за допомогою слів дуже, вкрай, особливо, надзвичайно, занадто: дуже вигідний, вкрай потрібний, особливо корисний, надзвичайно популярний, занадто самовпевнений.

Зменшена міра якості може бути передана:

а) суфіксами -уват-, -ав-: темнуватий, синюватий, білявий, золотавий;

б) за допомогою слів трохи, ледь, не дуже: трохи вузький, ледь теплий, не дуже свіжий.